

Tephilin de Dieu, tephilin des hommes: la notion d'unité

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין - שנאמר (ישעיהו ס"ב) נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו; בימינו - זו תורה, שנאמר: (דברים ל"ג) מימינו אש דת למו, ובזרוע עזו - אלו תפילין, שנאמר: (תהלים כ"ט) ה' עז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל - דכתיב: (דברים כ"ח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו? אמר ליה: (דברי הימים א' ז"ז): ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל? אין, דכתיב: (דברים כ"ו) את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם; אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

■ רש"י מסכת ברכות דף ו עמוד א

מה כתיב בהו - בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע (דברים ו') והיה אם שמוע (דברים י"א) קדש לי כל בכור (שמות י"ג) והיה כי יביאך (שמות י"ג) פרשיות שנצטוו בהם לשום זכרון מצותיו של הקדוש ברוך הוא אות וזכרון להם לישראל; אלא בדידה מאי כתיב בהו.

■ פני יהושע מסכת ברכות דף ו עמוד א

שם אמר רבי אבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מניין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו. עד סוף האגדה. ידוע לכל יודעי חן שהאגדה זו יש לה סוד מופלא וכבר האריך הרשב"א ז"ל בחידושי אגדות שלו הובא בעין יעקב ע"ש. (...) אמנם אין לנו עסק בנסתרות מ"מ מצאתי עצמי מחוייב בדבר לפרש אגדה זו לפי פשוטה דנהי שבעיקר הדבר שהקב"ה מניח תפילין מביא ראיה גמורה מפסוק דנשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו שהוא ממש פשוטו של מקרא אלא דאכתי יש לתמוה טובא בהא דא"ל רב נחמן ב"י לר' חייה בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתוב בהו ומהדר ליה מי כעמך ישראל כו' ורב אשי נמי מסיק עלה בסמוך מאי דכתיבי בשאר בתי כי מי גוי גדול כו' ובזה לא מייתו שום ראיה לדבריהם ולכאורה אין אלו אלא דברי נביאות ואף שמצאתי כתוב בספר הראב"ן שהביא דברי רב האי גאון באריכות ומסיים בה דהך מלתא דאמוראי דמאי דכתיבי בהנך בתי אינו אלא דברי קבלה הל"מ שאי אפשר לדברים הללו להתפרש מן העדות כלל כו' ולא ידענא אי האי סיומא דהראב"ן הם דברי עצמו או דברי הגאון, עכ"פ קשה לי טובא בגויה דאי ס"ד שהם בקבלה הל"מ אפילו מאי דכתיבי בהנך בתי א"כ ממילא דכ"ש שהנחת תפילין עצמן הן הלכה למשה מסיני א"כ מאי האי דקאמר ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין וקי"ל דהלכה למשה מסיני היא כדמצינו בעלמא וכי מאחר דהלכתא היא קרא למה לי, תו קשיא לי אי ס"ד דמאי דכתיבי בהני בתי הוי הל"מ א"כ מאי מקשה בסמוך ומי משתבח קודשא ב"ה בשבחייהו דישראל וכי יש להקשות שום דבר אהלכה למשה מסיני שאפילו בענייני הלכות גמורות אמרו שאין טעם לדבר דהא מהאי טעמא גופא אמרינן שק"ו מהלכה לא ילפינן וכ"ש בענייני האגדות כאלה שהן על פי סוד מופלא כמ"ש הגאון בעצמו. אלא דבר מן דין קשיא לי בהא דקאמר ומי משתבח

קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל שהרי כמה מקראות לאין מספר בתורה ונביאים וכתובים שהקב"ה משתבח בשבחייהו דישראל ואין לך מקרא מפורש יותר ממה דכתיב ישראל אשר בך אתפאר ואדרבה משמע נמי מהאי קרא גופא דאתפילין קאי שהרי תפילין נקראין פאר וכתוב נמי הן על כפים חקותיך וכי יש שבח לישראל ודבקותם בו יותר מזה ושייך ג"ב טובא בענין התפילין.

והנראה לפי ענ"ד בענין ליישב חדא מגו חדא דהנך אמוראי דאיירי במה דכתיב בהנך בתי דמרי עלמא ודאי בסברא דנפשייהו מסקו הכי דכיון דילפינן מקרא דנשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו דבימינו קאי אתורה ובזרוע עוזו אתפילין ונהי דבימינו היינו תורה סתמו כפירושו והיינו תורה שלנו שכך כתובה לפניו במרום משא"כ בתפילין דלא ידעינן מה כתיב בהו ולמה נקראין זרוע עוזו בודאי שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש א"כ על כרחך מסברא פשוטה נדע בכל זה והיינו דמסתמא התפילין של הקב"ה הם דוגמא לתפילין שלנו וכי היכי דבפרשה ראשונה דכתיבא בתפילין דמרי עלמא ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שהם ממש דוגמת שמע ישראל בתפילין שלנו כדמסיק להדיא דהיינו חטיבה מול חטיבה ששניהם מורין בענין האחדות

Talmud Bavli, traité Berakhot, page 6A

Rav Avin fils de Rav Adda au nom de rabbi Isaac enseigne : D'où sait-on que le Saint béni soit-Il porte des tephilin ? Du verset « *l'Eternel l'a juré par sa droite et par le bras de sa force* » (Isaïe, 62; 8); à sa droite, c'est la Torah comme il est dit « *il leur a, de sa droite, envoyé le feu de la Torah* » (Deutéronome, 33; 2), par sa force, il faut entendre les tephilin, car *l'Eternel donne la force à son peuple* (Psaumes 29 ; 11). Mais comment savons-nous que les tephilin sont une force pour Israël ? Parce qu'il est marqué *tous les peuples verront que tu es appelé du nom de l'Eternel et ils te craindront* (Deutéronome; 28,10). On nous enseigne en effet que selon rabbi Eliezer le grand, (ce signe inspirant la crainte) ce sont les tephilin de la tête.

Rav Nahman fils de Isaac demanda à Rav Haya fils de Avin : **Qu'est-il marqué** dans les tephilin du Maître de l'univers ? Il lui répondit : « *Qui est comme ton peuple Israël, un peuple unique sur terre* ». Peut-on glorifier le Saint béni soit-Il en glorifiant le peuple d'Israël ? Oui parce qu'il est écrit *aujourd'hui tu as fait promettre à l'Eternel et aujourd'hui l'Eternel t'a fait*

promettre (Deutéronome, 26). Dieu dit à Israël : « Vous avez fait de moi l'unique objet d'amour au monde, puisqu'il est écrit *Ecoute Israël l'Eternel est notre dieu l'Eternel est un*. A mon tour, je ferai de vous l'unique objet d'amour au monde selon ce qui est écrit *Qui est comme ton peuple Israël, un peuple unique sur terre*.

■ Commentaire de Rachi

Qu'est-il marqué : Je comprends bien la raison pour laquelle dans les tephilin des hommes il y a certaines sections de la Torah que nous devons placer pour se rappeler les commandements de Dieu. C'est un signe et un rappel pour Israël. En revanche, que peut-il être écrit dans les siens ?

■ Commentaire du Pné Yéhochoua

Le texte qui suit n'est pas la traduction littérale du commentaire mais un résumé, qui reprend l'essentiel de son propos.

Le Pné Yéhochoua se pose la question suivante : apparemment, le talmud admet d'emblée que Dieu met des tephilin et qu'ils contiennent la section du chéma. Cet enseignement est donc un principe donné à Moïse au mont Sinai. Dans ce cas, pourquoi le Talmud cherche-t-il la raison pour laquelle la section du chéma se trouve dans les tephilin de Dieu? Nous ne pouvons pas connaître la raison d'une loi qui fait parti de ce qu'on appelle « halakha lemoché misinai » ! Pour répondre à cette question, il faut d'abord se pencher sur le verset « l'Eternel l'a juré par sa droite et par le bras de sa force » Si je considère que la main droite représente la Torah dont je connais parfaitement le contenu et que sa force, c'est les tephilin, alors je me dois de savoir quelle en est le contenu. Le talmud doit alors trouver le verset symétrique à celui qui, par excellence, définit l'unicité de Dieu. Il choisira le verset « qui est comme toi Israël » car ce dernier exprime l'unité du peuple d'Israël qui fait écho à celle de Dieu.

Isaac ben Jacob Alfasi, *Abrégé du Talmud, avec le commentaire sur le Talmud de Rachi*, XIe siècle. Vers 1380-1400.

Manuscrit sur parchemin BNF, Manuscrits (Hébreu 311)